

Söyleşi:**KALEYDOSKOP GİBİ BİR HAYAT: PROF. DR. SALİH ÖZBARAN****Cumhuriyet'in Can Damarları Olan Eğitim Kurumları Üzerine Bir Sohbet****Özlem KUMRULAR***

Son yılların en renkli türlerinden biri haline gelen nehir söyleşilerin ülkemiz tarihçilerini kahraman aldıkları kitaplar tam bir “Augustan” dönemi tarih anlayışını yansıtmaktadır: tarih hem öğretip hem de keyif vermelidir. Osmanlı tarihçiliğinin en önemli isimlerinden biri olan hocamız Prof. Dr. Salih Özbaran'ın çok yönlü bir eksen etrafında renkli bir şekilde ördüğü akademik hayatını da böyle bir nehir söyleşi ile okura ulaştırma hayalimde bana yardımcı olduğu için, bu teklifimi beni kırmadan kabul ettiği için öncelikle kendisine çok teşekkür ediyorum. Hedef hocamızın doğup büyüdüğü, bir Cumhuriyet kasabasının tüm özelliklerini taşıyan Turgutlu'daki hayatından, bugünden o yıllara ve o çevreye bakışından başlayarak kendisinin başta Türkiye-İngiltere ve Portekiz olmak üzere üzerine kurduğu çalışma ekseninin ayrıntılarına girmekti. Kendisiyle Turgutlu'nun yapısını, halkevlerini, ilk kurulan Türk ocaklarını, dönemin törenlere yüklenen anlamlarını, Egeli çocukların oynadığı oyunları, öğrenci trenlerini ve bunun gibi bir sosyo-kültürel ortamı içeren ayrıntıları kayda geçiren ilk söyleşi ile başladık çalışmaya. Bu çalışma İngiltere'deki doktora çalışmaları ve onu müteakip Portekiz'deki arşiv çalışmalarına geldi, bütün bu yıllarda dönemin akademisyen ve tarihçilerinin oluşturduğu o renkli ortamda tozlu hatıra defterleri arasında kalan ayrıntılarla devam etti. Bu büyüdü dünyada masal gibi okuduğum o zamanların ayrıntılarını ince ruhuyla ve kendine has edebi diliyle kaleme aldığı için kendisine şükran borçluyum.

* Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, İİSBF, Sosyoloji, E-posta: ozlem.kumrular@bau.edu.tr

Cervantes *Don Quijote*'nin giriş bölümünde aslında bu kitabın babası değil, üvey babası olduğu söyler. Ne de olsa kurgu gereği La Mancha arşivlerinde bulunduğu el yazmalarını paylaşmaktan başka bir şey yapmamış, sadece kitabın asıl babası olan bir kurgu kahraman Arap tarihçi Cide Hamete Benengeli'nin yazdıklarını okura iletmiştir. Ben ise bu kitabın üvey babası bile olamam. Olsam olsam Yeniçağ İngiliz romanlarında dile getirildiği gibi bu kitabın "ebesini" olabilirim. Sadece tarih dünyamızın en büyük değerlerinden, ilk prometelerinden biri olan biricik hocamız Salih Özbaran'ın bu meslekteki yarım asrını bütün tarih sevdalarına ulaştırmasını sağlamış olmakla övünebilirim. Kendisine gönderdiğim soruları heyecanımı paylaşarak cevapladığı için bir kez defa teşekkür etmeliyim.

Ö.K.: Muallim mekteplerine olan özleminizi dile getirmişsiniz. Bize biraz bu eğitim yuvasının evrimini anlatır mısınız? Cumhuriyet bunu kendisine nasıl adapte etti? Her dönemde değişen isimlerle evrilen muallim mekteplerinde eğitim nasıl bir gelişim sergilerdi, nasıl evrildi, değişti? Siz buna nasıl şahit oldunuz?

S.Ö.: Muallim/öğretmen okullarına olan özlemim, benim 1963 yılında İstanbul (Çapa) Yüksek Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan hemen sonra başladı ve her geçen yıl daha da büyüdü. Şu yıllarda yaşadığımız öğretmen yetiştirme ve atama sorunlarının iyice çıkmaza girmesiyle daha da depreşti. Andığım o eski yıllardan sonra geliştirilen öğretim yöntemleri ve sorunun bazı yetkililerce masaya yatırılmasıyla yakalanan kazanımlardan sonra neden bu konuda tıkanıldığımızı düşündüğümde yüreğim daralıyor. Mesleğin sahipsizliğini düşünerek çok üzülüyorum. Ben soruya döneyim ve öğretmen yetiştirilen eğitim yuvalarının evrimini kısaca özetleyeyim.

Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanmış olan medrese sistemi, özellikle sınırların küçülmeye başladığı dönemlerdeki askeri yenilgilerin beşeri ve mali sarsıntıları ve uygarlık düzeyindeki geri kalmışlık başta olmak üzere birçok etkenin neden olduğu reform/ıslahat hareketleriyle onarım ihtiyacı duymuştur. Askeri alanlarda açılan ve Batı dünyasından esinlenen okullar öncelikli olmak üzere eğitim düzeyini çağdaşlaştırma girişimleri başlamıştır. Bu bağlamda 16 Mart 1848 tarihinde *Dârülmualimîn*'in, yani öğretmen yetiştiren okulun açılması sağlanmıştır. Benim yıllardır yakamda taşıdığım Yüksek Öğretmen Okulu rozetindeki tarih de bunu yansıtmaktadır. Aslında, andığım okulun bir üst birimi olarak öğretime katılan

Dârümuallimîn-i Âliye'nin yani Yüksek Öğretmen Okulu'nun başlangıç yılı 1891'dir. Okul ilk mezunlarını Edebiyat ve Fen Bilimleri (Fünun) alanlarında 1893 yılında vermiştir. Bazı tepkilerin ve savaşların sebep olduğu kapatılma dönemleri yaşayan okul üç yıllık ve Edebiyat, Tabiiyat ve Riyaziyat bölümleriyle yol almış, Cumhuriyet dönemine ise, o arada açılmış bulunan Kız Yüksek Öğretmen Okulu (*Dârümuallimât-ı Âliye*) ile birlikte girilmiştir.

1963 yılında mezun olduğum Yüksek Öğretmen Okulu'nun Cumhuriyet süreciyle ilgili olarak kısaca bir şeyler söyleyeyim. 1959 yılında Ankara'da ve 1967 yılında da İzmir'de benzeri açılan Yüksek Öğretmen Okulları'nda öğrenciler sınava tabi tutulduktan sonra parasız yatılı kalıyorlar, orada öğretmenliğe yönelik pedagoji dersleri alıyorlar ve sosyal yaşamın avantajlarını paylaşıyorlardı. Alan derslerini ise bağlı buldukları üniversitelerde izliyorlardı.

Okulun tarihçesini biraz daha açıklığa kavuşturayım: 23 Nisan 1924 tarihinde *Darülfünun*'a bağlandı ve adı "Yüksek Muallim Mektebi" olarak değiştirildi. Aynı okullarda kalan kızlar ve erkekler, daha sonra Lâleli'de günümüzdeki Fen ve Edebiyat fakültelerinin yerinde bulunan ve yanan Zeynep Hanım Konağı'na taşındı. İlgili yönetmelik yürürlüğe girdi, öğrenim dört yıla çıkarıldı ve müdürlüğüne psikoloji profesörü Mustafa Şekip Tunç getirildi. Okul'un Fransa'daki *École Normale Supérieure* düzeyini yakalaması öngörüldü; edebiyat, felsefe, tarih, kimya, tabiat, güzel sanatlar bölümleriyle öğretmen yetiştirdi. Şunu vurgulamalıyım ki, 1937-1938 ders yılında, örneğin tarih bölümüne 40'a yakın aday arasından ancak üç kişinin alındığını biliyorum. Aynı şekilde vurgulamalıyım, okul anılan dönemde Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) ve Mühendis (Teknik Üniversite) mektepleri gibi sınavla öğrenci alıyordu; İstanbul Üniversitesi'nin seçkin öğretim üyeleri ise "müzakere hocası" olarak görev yapıyorlardı.

YÖÖ 1949-1950 ders yılında kapatılmıştır; güya öğrencilerin yemek boykotu buna neden olmuştur. Ne var ki dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'nca "komünist yuvası" ve "ocaklık" damgası yemiş, öğrenciler çeşitli yurtlara yerleştirilmiş, 1951 yılında ise Çapa'daki görkemli ve tarihi binasında Eğitim Enstitüsü ve Öğretmen Okulu ile birlikte aynı müdürlüğe bağlanmıştır. Çeşitli branşlarda çok değerli öğretmenler yetiştiren ve bunların birçoğunun üniversitede asisten olarak görev üstlendiği bilinen bu kuruma ben 1959 yılında -10 kişisi tarih olmak suretiyle 72 öğrenciyle birlikte katıldım. Ancak, 1978

yılında, çeşitli bahanelerle, eğitimin niteliği düşünülmezsin, tekrar ve kalıcı olarak kapatılmıştır.

Resim 1. İstanbul (Çapa) Yüksek Öğretmen Okulu'nda Tarih Öğrencileriyle (1960)

Ö.K.: Köy enstitüleri de sizde aynı nostaljiyi uyandırıyor. Hasan Âli Yücel'li yıllar. Sonrasında da (46-54) başka bir formatta hayatına devam eden öğretim kurumları. İzmir'de de Kızılçullu'da bir tane açıldığı görülüyor. Siz bu dönemi nasıl yorumluyorsunuz bugünden bakıldığında?

S.Ö.: Köy Enstitüleri bende nostaljiden ziyade, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1940'lı yıllarında Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç liderliğinde planlanmış olan çok başarılı bir öğretmen yetiştirme yönteminin tarihsel değerini hatırlatıyor. Nüfusunun büyük bir kısmı köylerde yaşayan gençlerin çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılmaları ve üretime katkıda bulunmaları (ilgili yasanın sözcükleriyle ifade etmem gerekirse, "Enstitüde yetişecek öğrencilere umumi ve mesleki kültür bakımından lüzumlu olan bilgiyi vereceğimiz gibi, bunlara köye gittikleri vakit köy hayatında âmil, prestij sahibi, kendisine fikir sorulabilecek, rey alınabilecek insan olabilmeleri için ameli bilgiler" verilmesi) amaçlanan bir kurumun 1940 yılında devreye sokulması, bana eğitim tarihinde her zaman bir devrimi anımsatmıştır, anımsatmaktadır.

Bu enstitülere karşı yürütülen kara propaganda, ne yazık ki, 1946 yılında böyle bir kurumun kapanmasına neden olmuş. Orhan Burian'ın "temiz niyet ve yeni görüşlerle" devreye sokulmuş olduğunu dile getirdiği bu kurumlar, köy ile kent arasındaki kültür açığını kapatma, köyün öğretmenini kendi içinden çıkarma ve böylece yörenin kalkınma isteklerine cevap verme amacı taşımıştır; Cavit Orhan Tütengil'in "millet temelinde başlamış olan hayırlı Rönesans hareketi" olarak nitelendirilmiştir. Hasan Ali Yücel, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Mehmet Başaran gibi birçok fikir adamı ve yazarın tarih edebiyatına geçmiş olan kitaplarıyla da yüceltilmiş bu öğretim yuvasının komünist eğilimler taşıdığı savıyla yaşamına son verilmesi böyle bir eğitim kurumunun nefesinin kesilmesi çok büyük bir darbe olmuştur.. Şunu da eklemeliyim ki, günümüzde köy enstitülerine ilişkin araştırmalar, sürekli yayınlar yapılmakta, o sürecin ruhu canlı tutulmaktadır. Bu bağlamda "Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği"ni ve onun yöneticisi Prof. Dr. Kemal Kocabaş'ı anmakla yetineyim.

Ö.K.: Gelelim Yüksek Öğretmen Okulu'na ve oraya girişinize?

S.Ö.: Evet, gelelim bana kucak açmış olan Yüksek Öğretmen Okulu'na. Lisede tarih derslerinden yüksek (kimi zaman 10) not aldığımdan ötürü olacak (ve tabii üniversitede okumanın ancak parasız/yatılı bir kurumda mümkün olabileceği sebebiyle, o arada anılan okulda felsefe bölümünde okuyan yakınım Meral Or'un teşvikiyle) 1959 yılında Yüksek Öğretmen Okulu sınavına girdim. Usulen katıldığım Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi sınavlarında benim için takdir edilen imtihan sonuçlarını gözüm kapalı arkada bırakarak, İstanbul Çapa'daki o tarihi binada okuma olanağını yeğledim. Daha doğrusu benim için tek makul olan tarih bölümünün sınavını kazanarak (dolayısıyla bağlı bulunduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencisi olmayı hak ederek) mesleğimi seçtim. Dört yıllık bir eğitimden sonra bir lisede öğretmenlik yapmak -tabii ki aileme parasal katkıda bulunmak- en büyük dileğimdi. Böylece, akademik kariyerimin (o zamanlar böyle bir maceraya atılacak cesareti bile aklımın köşesinden geçirmeden) bir hazırlık dönemi diyebileceğim sürecin içinde buldum kendimi. Yani tarihçiliğin alfabesini öğrenmeye başladım; daha doğrusu öğrenmeyi umdum. Bir başka deyişle, yatılı okula giriş sınav jürisinde bulunan ve sonraki yıllarda değerlerinin bilincine vardığım tarihçilerle işe başlamış oldum. Bu kişilerden bir tanesi Manisa tarihi üstüne eserler veren, Topkapı Sarayı Müzesi'nin envanterinin hazırlanmasında büyük katkısı bulunan, Manisa'nın sosyal ve ekonomik tarihi üstüne yaptığı öncü çalışmalarının

kıymetini sonradan anladığım Çağatay Uluçay'dı. Bir diğeri, öğrenciler için tarih kitapları yazan (yıllar sonra bu kitaplarına eleştirel) baktığım Niyazi Akşit'ti. Andığım bu tarihçiler Görkemli Çapa kompleksinde (yani Eğitim Enstitüsü'nün ve İlköğretmen Okulu'nun da bulunduğu binada) öğretmenlik yapıyordu. Üçüncü kişi de, Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi kürsüsünde öğretim üyesi olan ve Osmanlıca ve tarih derslerini izleyecek olduğum Münir Aktepe idi ve yer aldığı kürsüde mezuniyet tezi hazırlayacaktım. Hiçbir ideolojik saplantıyla gelmeyen, tarih için merak ve ön hazırlığı bulunmayan, daha doğrusu biriktirmiş olması gereken bilginin yetersizliği içinde başladım fakülteye; tarihin bilim tarafını yakalayacak, Çapa binasında ise öğretmenliğin ayrılmaz parçası sayılan pedagojik donanımla mesleğe hazırlanacaktım.

Resim 2. Yüksek Öğretmen Okulu Yemekhanesinde (Mart 1960)

Ö.K.: Dönem arkadaşınız, felsefe öğretmeni Nazım Bayata'nın Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili yazdığı kitaplardan bahsediyorsunuz. Okuduğunuzda size o döneme götüren bölümlerden paylaşmak istediğiniz var mı?

S.Ö.: Ben Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili birkaç yazı yazdım. Nazım Bayata'nın birçok dönem arkadaşımızın da katkıda bulunduğu ve 2014 yılında basılan *İstanbul (Çapa) Yüksek Öğretmen Okulu* kitabına yazdığım kısa bir makalem; ve benim doğup büyüdüğüm Kasaba (Turgutlu)'da çıkan *Kasaba'dan Esinti* dergisinde yayınlanan bir yazım var. İstersen onlardan bazı alıntılar paylaşayım; kendi adıma -tabii ki dönem arkadaşlarımla onaylayacaklarını sandığım cümlelerimle- Yüksek Öğretmen Okulu'nu tanımlayayım:

Manisa Lisesi'ni bitirdiğim yıl olan 1959'da çaldım kapısını; parasız yatılı olarak hizmet veren İstanbul'un Çapa'sında öğretmen yetiştiren -günümüzde sadece geçmişten taşıyıp getirdiği görkemi ve mimari yapısıyla var olduğunu hissettiren- okula sığındım. Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nde okuyabilmek için böyle bir "melce"ye ihtiyacım vardı. Oraya girebilmek için geçirdiğim günlerdeki heyecanım son haddindeydi. Dönem arkadaşım, dostum, sevgili meslektaşım Rüknu Özkök bana yakın bir zamanda o anı anımsattığında, yani sınav öncesinde beklediğim dakikalardaki tedirginliğimi dile getirdiğinde o barınağın, o yuvanın kazandırdıklarını bir kez daha düşündüm. Üniversitede ve bizi kucaklayan bu eğitim yuvasında öğrenci olabilmek ve ardından öğretmenlik hizmeti verebileceğimi düşünmek ne kadar tarifsiz bir mutluluk, ne denli ayrıcalıklı bir şans olmuştu benim için!

Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenci derneği başkanlığı (1961-1962) sırasında kendisine ikinci başkan olarak yardımcılık yaptığım, 1959-1963 yıllarını kapsayan dönem arkadaşım, felsefe öğrencisi Nazım Bayata, o günlere ilişkin 2011 yılında derlediği bir kitaptaki anıları arasında bu güzel yuvadan söz ettiği bir bölümde bizleri o anlara taşımış ve yazıya dökülmüş tanıklıklarla bütünleştirmişti. Yarım yüzyıl geride kalan, şu anda yaşayan ve yitirdiğimiz arkadaşlar olarak içinde bulunduğumuz ortamları yeniden yaşatmıştı bizlere. Böyle bir uğraşından dolayı Nazım'ı candan kutlamıştım.

Kısa bir zamana indirgeyerek orada geçen dört yılının öyküsünü anlatabilmek oldukça zor bir iş benim için. Şüphesiz, anımsayamadıklarım anımsadıklarımın çok fazla. Anımsadıklarımın yola çıkarak bir şeyler söyleyebilmek de kolay değil. Hangi olayı, hangi sevinci, hangi arkadaşlığı, dostluğu ya da hangi üzüntü veya endişeyi dile

getirsem getireyim bir eksik yanı kalacaktır. Ya da anımsadıklarımın tercih ettiklerim, geride kalan tanıklıklarımın haksızlık sayılacaktır. Neler yaşamadık ki o güzelim bina içinde! Ne tür güzelliklerle, eğlenceli anlarla, sıcaklıklarla, sevgilerle, kimi zaman da çekişmeli dakikalarla karşılaşmadık ki bizi kucaklayan o eğitim yuvasında.

Nazım Bayata'nın Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili 2014 yılında yazdığı ikinci bir kitap, karşımda dururken, Necdet Sakaoğlu, Yahya Akyüz, İsa Eşme gibi Türk eğitiminin tarihini güzel özetleyen kitaplar yakınımıdayken, böyle bir yuvanın yaşamımdaki olağanüstü süreci ve o tatlı yılları anımsadım; 1978 yılında -üniversite olayları bahane edilerek- kapanış fermanıyla karşılaştığı anı düşündüm. Başka bir yandan da, eğitimci Cavit Kavcar'ın *Tarihe karışan bir öğretmen yetiştirme modeli: Yüksek Öğretmen Okulu* başlığını taşıyan çalışmasıyla yitirilen bir kurumun sürükleyip götürdüklerini hayal ettim.

İlk müdürlerinden biri ünlü tarihçi Cevdet Paşa idi. Ve yıllar geçtikçe nice şair, yazar ve bilgin yetiştirdi "Yüksek Öğretmen". Hasan Âli Yücel'i yerleştiriyorum başarı tahtına, öncelikle: Felsefesinin temellerini orada attı 1920'li yıllarda; Milli Eğitim'e basamak atlattı 1940'larda; kültürü dünya ile barıştırdı. "Hayatta ben en çok babamı sevdim" diyecekti oğlu Can Yücel, gururla.

"Yüksek Öğretmenli olmayı hep bir onur olarak yaşadım. Yani bütün yanları, bütün yönleriyle, öğretmenliğiyle, yazarlığıyla, inanışları, ödün vermediği ilkeleri ile Feyza Hepçilingirler her zaman bir Yüksek Öğretmenli oldu" diyor yazar, eleştirmen, edebiyat öğretmeni.

Feyza Hepçilingirler'in benim de elimden geldiğince yazı gönderdiğim *Kasaba'dan Esinti* dergisi için yazdığı bir yazıdan alıntılardım o satırları. Çünkü YÖÖ, sorularına vermeye çalıştığım yanıtlarda değindiğim güzellikleri, gelişmişliği, eğitimi toplamıştı bağrında.

İlk kez üç kap yemek ile karınlarını doyuran arkadaşlarımı düşündüm; onların çok başarılı öğrenci olduklarının bilincine -yeniden ve yeniden- vardım; edindikleriyle ülkeye -ve insanlığa- nasıl hizmet ettiklerinin tanığı oldum, olmuştum.

Öğretmen yetiştiren bu kurumun sosyal yaşamımdaki etkilerini anımsadığımda yok edilmiş bir eğitim yuvasının hasretini -genç kuşakları düşünerek- daha çok çekiyorum. Yaratılan hava, edinilen dostluk ve arkadaşlık, kazanılan sorumluluk, yurtiçi

ve yurtdışı gezilerindeki mutluluk; cemiyetçilik, tiyatro, müzik ve sportif gösterilerdeki içtenlik, konferans için çağrılan yazar, şair ve öğretim üyelerinden öğrenilenler ve geceleri yapılan derslerde öğretmenliğe hazırlayan eğitimcilerin deneyimlerinden öğrendiklerimizle -tabii paylaştığımız unutulmaz şakalarla, esprilerle- her zaman hatırladığım ve hatırlayacağım bir kurumdu Yüksek Öğretmen Okulu. Böyle bir kurumun yeniden yeşertilmesi ne güzel olur, ne denli övünülesi bir çaba olur.

Ö.K.: Eğitimci Cavit Kavcar'ın Tarihe karışan bir öğretmen yetiştirme modeli: Yüksek Öğretmen Okulu adlı eserinde ölümsüzleştirdikleriyle ise “yitirilen bir kurumun sürükleyip götürdükleri”nin sizi üzdüğünü anlıyoruz. Nedir bunlar?

S.Ö.: Geçmiş yıllarda hep yaşadım bu üzüntüyü; ama günümüze dayanan ve eğitimin alt-üst edildiği şu dönemde daha bir burukluk ve acı içinde andım o geçmişi ve günümüzde anmaktayım. Bilim ile inancın, sanat ile kopyacılığın, araştırmacılık ile inancın karmakarışık duruma sokulduğu şu günlerin sıkletini hissediyorum durmadan. Düşününüz! Üniversite düzeyinde tahsil yapmak ve öğretmen olmak istiyorsunuz. Yeteneğiniz var, ama mali destekten yoksunsunuz. Ve böyle bir kurum yetiştiriyor imdadınıza. Kız ve erkek adaylar olarak, lise ve öğretmen okullarına öğretmen olmak için bir barınağa kavuşuyorsunuz bir çatı altında toplanıyorsunuz; devletin sizi uygarlığa ortak yapabilmek için kucakladığını hissediyorsunuz; dünyalar sizin oluyor. Sizden önce okula girmiş olanların sıcak tavırları sizi karşılaşıyor, yeni dünyanızı kuruyorsunuz. Yatabileceğiniz yer hazır; üç öğün yemek sizi bekliyor. Öğrenci derneğinde karşılaştıklarınız, değişik dallarda sınav kazanıp gelen arkadaşlarla daha sıcak bir ortamda buluştuğunuz kişileri yakından tanıyorsunuz. Üst sınıftakilerin anlattıklarıyla daha bir büyüleniyorsunuz. Oradan donanımlı olarak mezun olan çok değerli bilim, edebiyat, felsefe, sosyal bilimler alanlarında üstün hizmetler görmüş nice öncülerimizin adlarını ve başarılarını öğrendikçe gurur duyuyorsunuz.

Ö.K.: 1978'de üniversite olaylarının bahane ederek kapatıldığında aslında arkasında yatan nedenler nelerdi? Siz bu yılları yaşadınız? Bunun siyasi sebepleri nelerdi?

S.Ö.: Benim orada okuduğum yıllarda YÖÖ'nu kapattırarak olumsuz bir şey olduğunu anımsamıyorum. Ama daha önce de değindim gibi, 1970'li yıllara doğru evrensel

boyutlarda ve Türkiye'de yaşanan öğrenci olaylarının da bahane edildiği kapatılma eğilimlerinin ortaya atıldığı bir süreç yaşandı. Nazım Bayata hatırlatıyor: Cavit Orhan Tütengil 1970 yılına ait bir yazısında "Yüksek Öğretmen Okullarına Kıymayın" feryadını yankılandırmış, Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Yüksek Öğretmen Okullarının yaşamasına bütün gücüyle destek olmasını" istemişti. Tütengil biliyordu ve yineliyordu ki bu kurumu kapatma kararı "dev çınar görünüşündeki bir öğretim kurumunun" sona erdirilmesi anlamını taşıyordu. O son, 1978 yılında acımadan geldi; yüksek düzeyde öğretmen yetiştirmenin önü tıkandı; çok insafsız ve cahilce tırpan vuruldu Yüksek Öğretmen Okullarına. Mezun olmakla övündüğümüz bir eğitim ve bilim yuvasının tarihini baltaladı; bizlerden kopardı.

Şüphesiz ki endişe ve korku daha önceki kapatmalarda olduğu gibi ağlarını ördü. 1960'lı yılların ikinci yarısına doğru okul içinde propaganda olanağı bulan dincilik -özellikle nurculuk- ise, okulun sonunu getirecek olan faaliyetler içinde önemli bir faktör oldu. Yazık ettiler. Bilimin ve eğitimin kaynaştığı böyle bir yuvanın parlak yılları, dilerim, geleceğin eğitim tasarımlarında yine yol gösterir.

Ö.K.: “Benim dönemimde (1959-1963) yetişenleri satırlarıma dökmek de bu yazının sınırlarını aşıyor”, diyorsunuz bir yazınızda. Biz de merak ediyoruz tabii. Hepsini anmak zor olacaktır, unuttuklarınız gücenecektir. Böyle bir zorluğu var bu sorunun. Kimler vardı sizin dönemde?

S.Ö.: Önce, izninle, aynı binayı paylaştığımız Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yapan ve bizlere arkadaş yakınlığıyla yol gösteren çok değerli öğretmenleri anmak isterim. Aralarından seçim yaparak burada Yüksek Öğretmen Okulu mezunlarının ve mensuplarının adlarını saymak bu sorunun sınırları içine giremeyecek kadar çok.. Yalnızca -anmadıklarıma haksızlık ettiğimi söyleme gereği de duyarak- Pertev Naili Boratav'ı Orhan Şaik Gökyay'ı, Tahsin Banguoğlu'nu, Şemseddin Günaltay'ı ya da Cahit Kulebi'yi, Behçet Necatigil'i, Hüseyin Batuhan'ı, İsmail Tunalı'yı, Cavit Orhan Tütengil'i anmakla yetineyim. İsmail Hakkı İzmirli, Selim Sırrı Tarcan, İbrahim Alaattin Gövsa, Mustafa Şekip Tunç, Salih Zeki gibi değerlerin Yüksek Öğretmen Okulu'nda yöneticilik ve öğretmenlik yaptıklarını anımsatayım. Tefik Fikret, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in *Darulmuallimin-i Aliyye*'de ders verdiklerini hatırlatmış olayım.

Buraya sıkıştırarak ifade etmek isterim ki, önünde ünlü devlet adamı ve tarihçi Cevdet Paşa'nın bizim dönemde ve okul müdürü Niyazi Akşit'in kadirbilirliğiyle, önceki yıllarda yapılmış büstünü depodan çıkartıp diktirdiği o görkemli binayı paylaştığımız Eğitim Enstitüsünün müstesna öğretmenleri vardı. Behçet Necatigil'i göürdüm ben hep otobüs durağında beklerken, sonradan bilincine vardığımız duygulu şiirlerinin farkına varmadan. Nihat Sami Banarlı gözüme çarpardı aynı şekilde, kendinden emin görüntüsüyle. Kitaplarını okuduğumuz Niyazi Akşit özellikle tarih öğrencilerini peşine takar, güzel sanatların simgeleştirdiği tarihsel mekânları ve objeleri tanıtırdı bizlere. Gözleyerek ve dokunarak, başka türlü söylemem gerekirse, uygulamalı tarih dersi alarak kendimizi geliştirmeye olanağı bulurduk. Bir Arif Akçabay vardı matematik öğretmeni ve ders kitabı yazarı. Farklı branştan olan böyle bir kişinin esprili tavrı, keskin zekası, dostluğu ve sevecenliği, adeta, tüm arkadaşlarımdan duyularını fethetmişti. Ve Orhan Şaik Gökyay; dilciliği ve tarih araştırmacılığıyla tanınmış bu otoriteyi bir gece mütalâa odasında, öğrenmeğe çalıştığım Osmanlıca bir metni okumaya çalışırken kafamı kaldırdığımda yanibaşımda buluvermiştim. Sınavdan geçirdiğini hatırlıyorum. (Yıllar sonra, İzmir'e taşındıktan sonra, Aydoğan Demir, Zeki Arıkan, Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı'ndan birçok arkadaşlarımızla birlikte onun sohbetlerinden yararlanır, yaşamından naklettiği öykülerin meraklı dinleyicileri olurduk. İzmir Kültürpark'ta içtiği nargilenin ve akşam yemeğinde kaldırılan kadehlerin verdiği keyfiyle çok güzel saatler geçirdiğimizi anımsatmalıyım).

Benim dönemimde (1959-1963) yetişenleri satırlarıma dökmek de bu yanıtlarımın sınırlarını aşıyor. Bazı arkadaşlarımdan adlarını ileri sürüp ayırım yapmaktan çekinirim. Soruna, haksızlığımı gidermek için, sıkça görüştüğüm dönem arkadaşlarımdan ve tarihçi meslektaşlarımdan bazı isimleri anarak cevap vereyim. Öncelikle İzmir'de Ege Üniversite'sinde öğretim üyeliği yapan sanat tarihçisi Hüseyin Rahmi Ünal, tarihçi Aydoğan Demir, Zeki Arıkan, fiziki coğrafya uzmanı Asaf Koçman ve geçen yıl yitirdiğimiz Ankara YÖO menşeli sosyal psikolog Nuri Bilgin'li güzel günleri dile getirmeliyim. İzmir'de bulduğumuzda okulu dile getirdiğimizi söylemeliyim. Son yıllarda, İstanbul'da oturan Fatma ve eşi şair Eray Canberk, tarihçiler Mehmet Özsait, Mücteba İlgürel, Rüknu Özkök, Gonca (Siyahi) Gezer, Eşref Eşrefoğlu, Faik Günaltay, Cahit Yarış, Yücel Koyuncu, coğrafyadan Solmaz Yavuz, Osman Tezcan, felsefeden Mehmet Kaya, Osman Şakir Aytöre) ; Antalya'da oturan Eşref Eşrefoğlu (tarih) ile; İzmir'de Türkolog Mustafa Akbaş ile Ankara'da bulunan Yurdahan Tulun (Fransızca),

Nazım Bayata (felsefe), Halis Çakıcı (matematik) Ahmet Manav (tarih) ile sıklıkla görüşme olanağı yakaladım. Hem onlardan haber aldım, dertleşme olanağı buldum; Kanada'daki temsilcimiz Adnan Gökçen ile anılarımızı tazeledik zaman zaman. Sağ olduğumuz sürece bu görüşmeler bizi mutlu kılacaktır. Ama aramızdan ayrılanların hüznünü tarifsiz duyuyoruz; güzel Yüksek Öğretmen günlerinden anılara dalıyoruz. Kaybolup giden -gereksiz ve haksız bir biçimde 1978 yılında kapatılan- bir eğitim yuvasından mezun olan dönem arkadaşlarımızı özleyorum. Andığım değerli kişilerin bilim, edebiyat ve öğretmenlik dünyalarında ses getirdiklerine değinmeme dahi gerek yok. Yüksek Öğretmen çok güzel bir yuvaydı bizler için; okumamıza, meslek sahibi olmamıza yol açtı. Sorumlu kişiler olarak yetiştik orada. Şu an tanık olduğumuz ortam, yitirilen değerler, ülke bilinci fazlasıyla aratıyor o güzel eğitim yuvasını.

Ö.K.: O dönemde İstanbul'da içinde bulunduğunuz öğrenci hayatı nasıldı? Bugünkünden farklı olduğundan şüphe yok. Artık kaybetmiş olduğumuz neler var bu renkli dünya içerisinde?

S.Ö.: Sanıyorum "olanaklar". Günümüzdeki üniversite yaşamından gerilere, benim öğrencilik yıllarıma baktığımda, yakınımıdaki bir üniversitenin kampusunda bulunan kitaplığı, toplantı salonlarını, kafeteryaları gördüğümde; bir üniversite öğrencisinin olmazsa olması sayılan referans dergi ve kitaplarını, uygulama merkezlerini ve bilgisayar imkânlarını gözlediğimde, aradaki uçurumu hemen fark ediyorum. Teknolojinin ve eğitim/öğretimin daha iyi yapılmasına imkân sağladığı ortamın bizlere nasip olmadığına hayıflanıyorum. Ama bir şevkin, iştihanın, gayretin, saygının, ustadan çırağa yansıtılan yeteneklerin, toplumsal sorumluluğun yitirildiğine şahit olduğumda kendi günlerimi özleyorum. Bu hasletlerin kenara itildiği bir rejim ile yönetilmemizden dolayı üzülmüyorum. Yakın bir zamanda yitirdiğimiz tarihçi arkadaşımız Mahmut Şakiroğlu'nun, Bayata'nın kitabı için hazırladığı yazısından şu tanımlamasını vermeye yetineyim:

"1960 yılı ve sonrasında [tabii ki önceki değerleri unutmamak ve yozlaştırılan yılları saymamak gerekir] Yüksek Öğretmen Okulu en parlak yıllarını yaşadı. Tiyatro, opera, sanat gösterileri toplu ziyaret edilir, kısa ve uzun geziler, hatta iki sene üst üste 15 günlük otobüsle Avrupa seyahati de tertip edilirdi. Maddi açıdan da her ihtiyacımız, her ay verilen 35 lira harçlık, yol parası, başta yemekhane olmak üzere, yatakhane,

çalışma odaları, bağımsız okuma salonu o neslin öğrencileri için bir nimet oldu. Ayrıca her yıl beş yüz lira donanım parası da ödenirdi".

Ö.K.: Bu okulda yapılan tiyatro, müzik ve sportif gösterilerinden katıldıklarınız oldu mu?

S.Ö.: Okuldaki müzik faaliyetlerine üç arkadaşım ile katıldığım ve enstrümanların doğal seslerimizden oluşan, pek amatörce, bir Türk sanat müziği gösterisi yaptığımızı söylemeliyim. Demin Mahmut'tan aktardığım satırlarda dile getirilen gösteri, gezi ve sanat faaliyetlerine katıldığım günlerin, yaşamımda müstesna bir dönem olduğunu da ayrıca belirtmeliyim. Gerçekten YÖÖ, bizlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin bilinçli ve olgun bireyi olarak yetiştirmesi için tüm olanakları sundu.

Buraya kendim için ekleyeceğim kısa bir paragraf da sportif alanlardaki katılımım olabilir. Zayıf ama atletik bir yapıya sahip bir kişi olarak, henüz örgütlenememiş sportif faaliyetlerin benden sonraki dönemlerde gelen arkadaşlarımızın da heves ve yetenekleriyle, okulu hareketlendirdiğimizi söyleyebilirim. İlk yılımda, derme çatma bir takımıyla, Yüksekokullar futbol şampiyonasında Robert Kolej'in yüksek bölümüyle karşılaştık. Beşiktaş JK'na ait olan ve günümüzde Çırağan Sarayı'nın uzantısı olarak işlev gören Şeref Stadı'nda rakipten bir düzine gol yedik. Maç başındaki direncimiz çabuk tükenmişti. Yine de önemli bir sahada ortaya çıkmamızın gururunu yaşamıştık. Ertesi yıl ya da ondan sonraki yıl aynı şampiyonada bu kez Fenerbahçe stadyumunda daha hazırlıklı ve futbolu iyi oynayan arkadaşlarımızla boy gösterdik; rakibimizin -herhalde bizden korktukları için!- sahaya çıkmamasından ötürü hükmen galip geldik. Zaman zaman takımımızın fotoğrafına baktıkça gülüyorum; Fenerbahçe stadına çıkmış olmaktan da gurur duyuyorum.

Özellikle Eğitim Enstitüsü ile Okulumuzun kapalı spor salonunda yaptığımız basketbol maçları belleğimde yer etmiş durumda. Benim bu vesileyle masa tenisinde kazandığım bir kupa evimdeki kitaplığı hâlâ süslüyor.

Ö.K.: Dönemin yine okulda sahnelenen tiyatro oyunlarından aklınızda kalan hangi oyunlar var? Tiyatro bu dönemde öğrenciler arasında ne kadar popülerdi?

S.Ö.: Üç okulun paylaştığı sahneye konan ve soluksuzca seyredilen tiyatro oyunları arasından işaret edilecek oyunlar şüphesiz ki var. Ben -anmadıklarına haksızlık yaptığımı bilerek- sadece iki tarihçi arkadaşımın başarıyla rol aldıkları "Ayyar Hamza"yı ve "İki Efendinin Uşağı"nı dile getireyim. Öğretmenliği sürecinde ve emekliliğinde bilimsel ve sanatsal çalışmalarıyla belirginleşen dönem arkadaşım sevgili Rüknu Özkök idi bir tanesi (Onun, şair dostum Eray Canberk ile birlikte hazırladığı -benim "uygulamalı tarih" olarak nitelendirdiğim- "Ömür biter İstanbul Bitmez" belgeseli ve kitap çok güzel izlenim bıraktığı, bırakmakta olduğunu, ayrıca dile getirmeliyim). Bu soruya benden bir dönem sonra okula gelen Mahmut Şakiroğlu'nun Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenlerinden Baha Dürder ve Haydar Ediskun'un kültür birikimlerini ve bu yoldaki çabalarını da içeren bir yazısından bir alıntıyla cevap daha isabetli olur sanırım:

"Ben de bu ortamda yer alma fırsatı buldum. eşitli tiyatro eserleri sahneye konulurken. bir tek ezber ile çıkmak değil, fakat sanat eğitiminin ne olduğunu da bu adı geçen ikili etraflarına yaydı. Ben de onlardan çok yararlandım. Gerçi bu alanda ilerlemeyi yaşam tarzı seçmedim, sonraki kuşaklara aktarmaya çabaladım".

Ö.K.: Müzik dediniz. Neler dinlerdiniz o zamanlar? Arkadaşlarınız arasında neler dinlenirdi? Yeni yeni yeşeren Rock'n Roll dünyasının etkileri İstanbul'a geliyordu. Türkiye dönemin Türkiye-Amerika ilişkileri sayesinde bu müzik dalgalarından ilk etkilenen ülkelerdendi. Sizin sosyal hayatınızda nasıl zuhur etti bu?

S.Ö.: "Rock-'n Roll" için bir şey söyleyemeyeceğim. Ancak okulumuzda müziğin varlığını bize sürekli anımsatan, yankılandıran Öğretmen Okulu müzik bölümü öğrencilerinin alt kattaki çalışmaları bizi hiç boş bırakmadı. Öyle ki bizler, Ekrem Zeki Ün gibi sanatçı, bestekar ve eğitimci bir değer de öğretmenlik yaptığı ve bizleri müziğe doyuran Öğretmen Okulu'nun yetenekli öğrencileri her zaman dibimizdeki komşuydu. YÖO Öğrenci Cemiyet Odası'ndaki radyo ise adeta paylaşılamazdı. İstekler farklıydı.

Yaşadığımız şu yıllarda okullarda müzik, resim, felsefe gibi derslerin yediği tırpan düşünüldüğünde, bilimin ve sanatın öksüz bırakıldığı tavırlar irdelendiğinde, bizlerin sayılan dallarda yakaladığımız olanakları gözümün önüne getirdiğimde,

üzüntüm katmerleşiyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlığı yakalamadaki gayretlerinin ufaltılıp Osmanlı asırlarının kurguları yapıldığına ve hayata geçirilmesi için uygarlık yolundan sapıldığına tanık olduğumda, yamalı giysilerin özlemini duyuyorum; yaşadığım zorlukların, aydınlık bir yolda ilerlediğimiz günlere rastladığını düşünerek o günlerden gurur duyuyorum.

Ö.K.: -Tarih eğitimi almaya nasıl karar verdiniz?

S.Ö.: Daha önce açıkladığım gibi tarihçi olmak gibi bir hevesim yoktu; bu bağlamda beni yüreklendirecek ne bir ortam vardı ne de öncülerim. Lisedeyken tarih dersinden aldığım yüksek notlar sadece karnemi süsleyebiliyordu. Benimle ya da benden önce ve sonra tarih öğretmenliğini yeğleyerek gelenler arasında hazırlıklı olanlar vardı ve belli avantajlara sahiplerdi. Ancak birçok arkadaşım gibi ben de, başarabileceğim bir dal için ve parasız yatılı okuyabilmek için sınava girdim. Ve mesleğimi zamanla benimsedim; akademik ortama atılma olanağını bulduğumda ise daha çok sevdim branşımı. Şunu da ekleyeyim: günümüzde yaşanan tarihçilik savurganlığına ve onu kullanma ve tahrif girişimlerine bu denli tanık olabileceğimi düşünemezdim.

Ö.K.: Bu dönemde, daha eğitiminize başlamadan bir rol modeliniz var mıydı?

S.Ö.: Mesleğimle ilgili olarak yoktu böyle bir model. Neden böyle olduğunu bir önceki soruya verdiğim kısa yanıtta değindim. Burada vurgulamam gereken şey, zaman içinde, bilhassa doktoramı bitirdiğim yıldan sonra Türkiye'de, kimi Avrupa ülkelerinde, yazdıklarını daha iyi tartabilme olanağını bulduğum zamanlarda, birçok usta tarihçiyi ve üsluplarını beğendiklerim, hatta hayran kaldıklarım oldu. Burada kişisel tercihlerimi belirterek onları sıraya sokmam gereksiz sanırım.

Ö.K.: Yeniçağ Tarihi kürsüsünde Cengiz Orhonlu'nun da olduğunu yazıyorsunuz? Mezuniyet tezinizi onunla hazırlamışsınız. Hint Okyanusu'na açılmanıza o mu sebep oldu? Nasıl gelişti?

S.Ö.: Tarihçiliğimin o lisans öğrenimi süresinde derslerinden ve ciddiyetlerinden yararlandığım öğretim üyeleri vardı şüphesiz. Ancak Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'nde, son öğretim yılında, Cengiz Orhonlu danışmanlığında mezuniyet tezini hazırlarken tarih

araştırmasının heyecanını yaşamaya başladım. Orhonlu, Hint Okyanusu'na ve Afrika sahillerine ulaşan Osmanlılar üstüne çalışmalar yapmıştı ve beni de benzer alanda çalışmaya teşvik etti. Basra Körfezi'ne ulaşan Osmanlı nüfuzunu konu olarak önerdi. Böylece, benim yaşam boyu süren incelerime kapı açtı.

Ö.K.: O dönemde başka kimler vardı bölümde? Neler çalışılıyordu?

S.Ö.: Fakülteye intisabımdan iki yıl sonra Mükrimin Halil Yınanç'ı kaybettiğimiz için önce ondan söz edeyim. 61 yaşında ölen Yınanç'ın tarihçilikteki ünü zirvedeydi. Kısacık boyu ve kocaman kafasıyla hiç de yakışıklı görünmeyen bu ordinaryüs profesörün belleğinin güçlülüğüyle tanındığını daha sonra öğrenecektik. Bu Bellek yeteneğinde depolanmış yeteneğinden olmalıydı ki, derse girdiğinde kürsüye koyduğu bir kaynak eser sadece bir süstü. O kendisini konuşmaya kaptırır, el kol işaretleriyle öykülerini süslerdi. Türklerin Müslüman olmalarını anlattığı bir dersinde el/kol hareketleriyle sünnet operasyonu anlatmaya çalıştığı sırada kız öğrencilerin başlarını öne eğdiklerini hatırlıyorum. Dostum ve meslektaşım Aydoğan Demir'den duyduğum bir öykü ise onun öğretim yöntemini tam anlamıyla tanımlıyordu: Bir konferansında "hocam, kürsüye bir kitap veya not koysanız daha inandırıcı olur" mealindeki bir ricaya karşılık masaya koyduğu kâğıdın sonradan bir elektrik faturası olduğu anlaşılmıştı. Yınanç, not tutmak isteyenleri de hızı kesildiği için uyarırdı. (Sırası gelmişken söylemeliyim: Öğretim üyelerinin not tutturmaları adeta modaydı; öğrencilerin yazdıklarıyla yetinmeleri ise üniversitede yaşanan geri kalmışlığın acı bir görüntüsüydü). Mükrimin Halil Yınanç'ın hayat üniversitesi diyebileceğim Bayezıt'taki ünlü Küllük Kahvesinde yaptığı konuşmalarla anılması, benim Lâleli'de o zaman mevcut Acemin Kahvesi'nde bir sohbetine tanık olduğumda tarihin böyle eski bir yöntemle dahi ne denli ilgi uyandırdığının bir kanıtıydı. Ben onun verdiği İslam Tarihi sınavına girdiğimde sorduğu soruya kendi cevap vermişti; diyeceğim o ki, o tavrı onun ayaklı kütüphane olarak nitelendirilmesinin bir göstergesiydi.

Ben üniversitede ilk eğitim yılında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne gelip yaptığı konuşmalara da tanık oldum. Osmanlı tarihine ilişkin ciltlerini okuduğumuz Uzunçarşılı'yı daha sonraki yıllarda Topkapı Sarayı Arşivi'nde tezim için çalışırken, ara sıra odasına girdiğimi, içinden çıkamadığım metinleri sorduğumu, babacan bir adamın yardımseverliğinden ve donanımlı tarih bilgisinden yararlandığımı belirtmeliyim.

Şüphesiz, fakültede birçok önderimizden fayda sağladım, ilham aldım. Mükrimin Halil Yınanç gibi lise öğretmenliğinin tecrübelerine ve çalışmalarına dayanılarak üniversiteye terfi etmiş ve daha sonra ordinaryüs profesör olan Cavit Baysun'un Yeniçağ kürsüsündeki varlığı bizler için nezaketin ve titizliğin bir sembolü idi (Onun 1949 yılında başlattığı *Tarih Dergisi*, bilimsel ve titizce hazırlanmış bir süreli yayın olarak neşriyata damga vurduğunu hatırlatmalıyım). Anılan bu kürsüde bulunan diğer öğretim üyelerinden kısaca bahsetmem gerekirse, ilk kez YÖÖ'na giriş sınavında karşılaştığım Münir Aktepe, elinden puro düşmeyen Şehabettin Tekindağ, Osmanlı kaynaklarının edisyon kritiğini ciddi olarak hazırlayanların önderi sayılabilecek Bekir Kütükoğlu ve sonraki yıllarda beni durmaksızın yüreklendiren ve arkadaşlık eden Cengiz Orhonlu'yu saymalıyım. Ortaçağ tarihi içinde Bizans tarihini anlatımıyla sevdiren, Almancadan yaptığı tercümelemlerle tarihi güzelleştiren Fikret Işıltan; kibarlığı ve öğrenciye olan saygısını unutamadığım Anadolu arkeolojisinin önemli kişilerinden birisi olan Bahadır Alkım hemen aklıma gelenler arasındadır.

Ö.K.: Daha öğrenci iken sizi çok etkileyen, hayran bırakan çalışmalar hangileriydi?

S.Ö.: Lisans öğrencisi iken beni çok etkileyen, hayran bakan çalışmalardan örnekler verebileceğimi sanmıyorum. Tarih öğretiminde uygulanan yöntemler, genellikle not tutturulmasının sınırladığı açılım ve -belki de- yeteri kadar referans kitaplarının bulunmaması ya da önerilmemesi beni böyle bir algılamadan alıkoyuyordu. Biraz önce dile getirdiğimiz Cengiz Orhonlu'nun bana danışmanlık yaptığı ve bir bakıma arkadaşça geçirilen saatlerde öğrendiklerimi, ayrıca, belirtmeliyim.

Ö.K.: Halil İnalçık Hoca 1950'de Paris'teki uluslararası tarihi bilimler kongresine katılmasının akademik hayatında bir dönüm noktasını olduğunu söyler. F. Braudel'in *La Méditerranée* adlı eseri çıkıp tarih dünyasına bomba gibi düşmüştür. Sizin böyle bir döneminiz, kırılma noktanız oldu mu?

S.Ö.: Ben de "Halil İnalçık"ı keşfettim, üstelik Londra'da. Çok garip değil mi (!), tarihçiliğin dünya ölçeğindeki değeri bilinen bu kişinin tarihçilikteki yerini yurt dışında öğrendim. Kendisiyle 1963 yılında Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yurt dışında doktora yapmak için girdiğim sınavda jüri üyesi olarak karşımda bulduğum,

ancak o güne kadar adını duyduğum ve mezuniyet tezim için eserlerinden yararlandığım halde -fakültemizin ilgili uzmanlarınca ona karşı sessiz kalmalarının sonucu diyebileceğim- böyle bir tarihçinin Osmanlı tarihine ilişkin araştırma ve görüşlerini Londra'da *School of Oriental and African Studies*'de daha geniş boyutlarıyla yakalamaya çalıştım. Daha doğrusu oradaki tarihçi ve sosyal bilimcilerin önerileriyle keşfettim onu. SOAS'deki Bernard Lewis, V.J.Parry, Victor Ménéage, P.M.Holt gibi Osmanlı ve Arap tarihi uzmanlarının nezdindeki değerine tanık oldum. Benim, üzerinde çalıştığım konuların değerlendirilmesindeki öncülüğünü, onu daha sonraki yıllarda ve yakından -dünya boyutunda- yaptığı etkiyi izlememe olanağı buldum.

Benim İstanbul'daki öğrencilik yıllarımda farklı kürsülerde derslerine girdiğimde, araştırmacı kimliğiyle beni etkileyen Cengiz Orhonlu gibi Osmanlı tarihçileri oldu ve ben onlardan öğrendiklerimi yadsıyamam. Ancak Londra'da içine girdiğim "şarkiyat" ve değişik üniversitelerde bulunan öğretim üyelerinin dünyaya açılan kitapları, bana tarihçiliğin ne olduğunu daha çok öğretti. Yaşamımda bir ya da iki kişiyi dönüm noktamın simgesi olarak niteleyemem. Londra'da dinlediğim derslerin, girdiğim seminerlerin, izlediğim uluslararası buluşmaların ve belki hepsinden de önemlisi, araştırmacıya, tarih öğrencisine ve meraklıya (1960 yıllarda bile) sunulan monografi ve el kitaplarının çok etkisi altında kaldığımı belirtmeliyim. Bir idolüm olmadı; ama birçok iyi, usta ve üslubuyla çekici tarihçi ile karşılaştım ve onları benimsedim. Tarihçilikte yer alan "şarkiyat" yöntemlerine de zaman geçtikçe daha bir eleştirel gözle bakmaya başladım.

Ö.K.: Arşive ilk gittiğiniz günü hatırlıyor musunuz? Neler bulmuştunuz o gün?

S.Ö.: Arşive -üniversitede mezuniyet tezi hazırlamak için gereken belgelerin depolanmış olduğu İstanbul Başbakanlık Arşivine- ilk girdiğim günü tam hatırlayamıyorum. Ancak oradan yararlanmak istediğim eğitim dönemi 1962-1963 idi. İlk günlerin getirisi heyecandı. Sonradan değerini daha çok idrak ettiğim bu arşivdeki heyecanım gün geçtikçe azaldı; yerini okuma odasındaki uzmanların -özellikle Ziya Eşrefoğlu, Turgut Işıksal ve Rauf Tuncay gibi yol göstericilerin sıcakkanlılıkları, ilgi ve yardımseverlikleri; ayrıca orayı ikinci evleri gibi kullanan Cengiz Orhonlu, Nejat Göyünç ve Halil Sahillioğlu gibi Osmanlı tarihçiliğinde iz bırakmış olanların hiç rahatsız olmadan sorularımı yanıtlamaları arşivin bende bıraktığı en derin izler olmuştur. Tarihçiliğimin emekleme sürecine girdiği dönemlerde onlardan kazandığım bilgi ve öğrendiğim

yöntemleri sosyal yaşamım boyunca hiç unutmadığımı söylemeliyim. Andığım dönemde tezim için "mühimme defterleri" diye anılan kaynaklara daldığım bir günde, arşivde -sonraki yıllarda ünü artacak olan- oraya çalışmaya gelmiş olan Şerafettin Turan'dan gördüğüm ilgiyi de buraya eklemeliyim. Tarihçiliğimin olgunluk kazandığını sandığım yıllarda daha yakından tanıma fırsatı bulduğum Turan'a hep sevgi ve saygıyla baktığımı da eklemeliyim.

Arşiv günlerine ilişkin sorduğun soruya sonraki yıllarda edindiğim deneyimlere, bazı başka ülkelerin arşivlerinde çalıştığım zamanlarda gördüğüm titizliğe dayanarak çok daha farklı şeyler söyleyebileceğimi sanıyorum.